

bestond; ook koningin Wilhelmina had deze gedeeld. De Jong kritiseerde in zijn beschrijving de terughoudendheid waarmee de Nederlandse regering reageerde op het feit dat Nederland en de Sovjet-Unie nu aan dezelfde kant stonden. Hij verwees tegelijkertijd instemmend naar felle redevoeringen van Churchill en van Wilhelmina, die zonder hun anticommunistische beginselen te verloochenen de Russen als bondgenoten hadden verwelkomd. Oud-minister Van Kleffens van Buitenlandse Zaken verdedigde zijn beleid uitvoerig, bijgevallen door zijn toenmalige topambtenaar Van Vredenburg. Hij schreef De Jong dat de regering rekening had te houden met de opinie die in Nederland ten aanzien van de Sovjet-Unie altijd had geprevaleerd, gebaseerd op economische en ideële motieven. Hij herinnerde aan de annulering van de Russische staatsschuld in 1918 en aan de afkeer, speciaal bij de confessionele partijen, van het 'goddeloze communisme'. Van Kleffens vertelde hoe hij als departementsambtenaar vanaf 1929 de memories van antwoord in verband met de jaarlijkse begrotingsbehandelingen had moeten redigeren 'en het was juist in die stukken dat de calvinistische Kamerleden van elke gading telken jare hun bliksemschichten slingerden tegen het Sowjet-bewind'. (M) Door de Duitse invasie in de Sovjet-Unie was echter een nieuwe situatie ontstaan: 'Dat het roer "om" moest, kon een kind begrijpen. Maar menig kind zou ook hebben begrepen dat dit niet ineens kon.' (M) De Jong hield echter voet bij stuk en schreef in zijn antwoord:

- 6 'Alles wat wij weten van de reactie van de publieke opinie in Nederland, onderstreept dat deze zaak door de koningin zuiver aangevoeld is. Het gaat niet te ver om te zeggen dat de ministers [...] aan de publieke opinie in Nederland een totaal verkeerde impuls gaven.' (M)

In de begeleidingsgroep verdedigde Verdam Van Kleffens' standpunt van de 'geleidelijke gewenning', maar hij kreeg hiervoor weinig bijval. (V)

In oktober 1941 vroegen de ministers Welter en Steenberghe na een hoog opgelopen conflict met Gerbrandy hun ontslag. De Jong gaf de discussie in de ministerraad waarin zich de breuk voltrok woordelijk weer.⁵ Oud-minister Van Rhijn raadde hem dit ernstig af en vroeg om een zakelijker samenvatting. Hij vreesde namelijk dat de lezers wat in Londen een incident was geweest zouden beschouwen als kenmerkend voor de algemene sfeer. De Jong antwoordde dat hij alles wat zich had afgespeeld met 'gepaste duidelijkheid' wilde weergeven en dat hij voor de betrouw-

⁵ Deel 9, 222 (213).